

Mit jelent és miért fontos a remény pedagógiája?

Lükő István (2025): A remény pedagógiája. Környezetpedagógia. Komplexitás, szemléletek változásai a környezeti és a fenntarthatóságra nevelésben.

Publio Kiadó, Hédervár.

Kéri Katalin

keri.katalin@uni-sopron.hu

Soproni Egyetem Benedek Elek Pedagógiai Kar

Könyvismertetésemben a neveléstudomány szempontjából mutatom be és értelmezem Lükő István új, A remény pedagógiája című könyvét. Egy olyan, igen tartalmas, tematikáját és fejezetei műfaját tekintve sokrétű, ugyanakkor összességében koherens egészlet alkotó kötetéről van szó, amely betekintést nyújt egy kutató és tanár életművébe, láttatva azt, hogyan is formálódott, miként bontakozott ki gondolkodásmódja a címben jelzett, fontos témáról.

A könyvet kezünkbe véve azonnal felmerülhet bennünk a kérdés: miért is van szükségünk ma, 2025-ben a „remény pedagógiájára”? Miért fontosak azok a törekvések, amelyek Lükő Istvánnak nem csupán ebben a könyvében, de egész, több évtizedes munkásságában is folyamatosan megjelentek? Mindannyian értjük, érezzük, hogy miért. Világszerte és hazánkban is több, neves szerző írt arról az elmúlt évtizedekben, hogy az emberiség nem jó úton jár, saját jövőjét ássa alá többek között a környezetről és a technikai fejlődésről való gondolkodásmódjával, cselekedeteivel. A teljesség igénye nélkül itt csupán két szerzőt és művet említek: *Konrad Lorenz* már 1972-ben, *A civilizált emberiség nyolc halálos bűne* címmel írt egy, később részleteiben saját maga által korrigált és a korábinál kissé derülátóbb hangvételűre átfogalmazott munkát. Az azóta eltelt évtizedekben az általa felvetett problémák nemhogy nem nyertek megoldást, hanem melléjük még újabbak is társultak. Két évtizeddel később, *Ökológia és ökonómia* című tanulmányában *Lányi András* (1990) meglehetősen borúlátóan így fogalmazott: „A tizenkilencedik század két hatalmas vállalkozást hagyott ránk örökül: az ember felszabadítását és a természet leigázását. Az első nem sikerült. A második sikerült: nyomorral és pusztulással fenyegeti a Föld minden lakóját.” Lükő István jól ismeri ezeket és más műveket, valamint a témával kapcsolatos régebbi és újabb kutatási eredményeket is, és nagyon fontosnak tartom, hogy könyvében az emberiség előtt álló kihívások,

problémák megoldására a pedagógiába, a nevelésbe vetett hittel, optimizmussal igyekszik kimunkálni azt, amire nagyon találó módon használja a „remény pedagógiája” kifejezést.

Neveléstörténészként a kötet bemutatását egy általánosabb, magáról a neveléstudományról, annak fejlődéstörténetéről szóló bevezetéssel szeretném kezdeni. Közismert, hogy a nevelés tudománya a 18. századi német egyetemeken bontakozott ki, a teológia és a filozófia talaján szárba szökkenve, merítve azok ógörög–latin fogalomkészletéből, értékközpontú, normatív közelítési módjából. Azok a nevelési kérdések azonban, amelyek akkor és most is gondolkodásunk középpontjában állnak, már javarészt az ókori és középkori filozófusok, teológusok műveiben is megfogalmazódtak. Számos fontos mű született arról az elmúlt, nagyjából két és fél ezer évben, hogy ki az ember, hol van a helye a világban, szűkebb és tágabban vett környezetében, milyenné kell válni a nevelés során ahhoz, hogy az egyéni és a közösségi szempontból vett értékek, normák, az ezeket kiteljesítő, megfelelő viselkedési formák kialakuljanak és rögzüljenek. Hazánkban a pedagógiai modellek közül az egyik legújabb *Bábosik Istvánnak* (2020) a konstruktív életvezetést középpontba állító pedagógia- és iskolakoncepciója. Szerinte ez az életvezetési forma nélkülözhetetlen és pótolhatatlan az egyén és a társadalom fejlődéséhez. Lükő István könyve is azzal az ígérennyel készült, hogy a lehető legkomplexebb módon adjon kapaszkodókat a sikeres neveléshez. Az, ahogyan számba veszi a környezeti nevelés gondolkodásbeli, szemléletbeli változásait, a környezetpedagógia céljait és létjogosultságát, annak érdekében történik, hogy a gyorsan változó tanulási környezetben, a technikai, természettudományos kihívások időszakában megtaláljuk a legsikeresebb pedagógiai modellt, mégpedig rendszerbe foglaltan.

Ha ennek a törekvésnek a történelmi gyökereit nézzük, tudjuk, hogy a pedagógiának a rendszerszerű kimunkálása csak a 19–20. századhoz köthető, ám a korábbi, nagy tudományrendszertanoknak már az újkort megelőző korszakokban is mindig volt pedagógiai tartalma és célja (Kéri, 2005). A világról felhalmozott ismeretek gyűjtésével, rendszerezésével már a legelső, írást használó korai ókori kultúráknál találkozhatunk, jóllehet ezek esetében a tudományok művelése és megismerése csak kevesek, a társadalmi hierarchia csúcsán álló személyek kiváltsága volt. Ennek szép szimbóluma, gyűjtőhelye volt évezredekkel ezelőtt a Ninivei Könyvtár vagy az Alexandriai Könyvtár és Muszeion. Maga az *enkükliosz paideia* (kerek vagy teljes nevelés) kifejezés a görög Arisztotelész halála után merült fel először, és a szélesebb körök művelődési igényeit jelezte. Az ókori rómaiak voltak aztán azok, akik az *enkükliosz paideia* ágait tulajdonképpen rendszerezetten feldolgozták, *artes liberales* (szabad művészetek) névelve illetve azokat. A középkori Európában számos szerző által részletes kifejtést nyertek a hét szabad művészet tárgyai, és szép számmal voltak olyan rendszerezési törekvések is, amelyek messze túlmutattak a 7 szabad művészet tárgykörén, és a világ minél teljesebb megismerése jegyében tárgyalták az összegyűjtött ismereteket, például a hispániai püspök, *Sevillai Izidorus* vagy a 12. században az európai tudományosság akkori egyik kiemelkedő iskolájában, a franciaországi Szent Viktor iskolában írott *Didascalion* című munka. Nagyot lépve a történelmi időben, ami a legutóbbi évtizedeket illeti, világszerte

több, kifejezetten pedagógiai rendszertan is született, gondoljunk csak *Robert Marzano*, *Howard Gardner*, *Gert Biesta* munkásságára, vagy néhai honfitársunkra, *A pedagógia új rendszere címszavakban* (Zsolnai, 1996) című könyvet jegyző *Zsolnai Józsefre*. Lükő István ebben a könyvében leginkább *Combs*, a magyarok közül pedig *Nagy József*, *Báthory Zoltán*, *Kiss Tamás*, *Mónus Ferenc*, *Benedek András* és *Kozma Tamás* műveit említi: láthatóan mindegyiküktől jelentős inspirációt nyert saját környezetpedagógiai koncepciója kidolgozásához.

A kötet tematikai és műfaji értelemben is sokszínű fejezetekből áll, találhatunk közöttük tanulmányokat, kutatási jelentésekből vett részleteket, írásban megőrzött, eredetileg szóban elhangzott előadásokat. A monografikus igénnyel összefűzött részek számtalan fajsúlyos fogalom definícióját, tartalmi fejlődését, tisztázását nyújtják, ezeket a szerző minden esetben több műből merítette, az árnyalatnyi eltéréseket is megmutató idézetekkel támasztotta alá, és ezeket összevetette, ütköztette egymással. Nagyon fontosnak tarthatjuk Lükő Istvánnak azt az igyekezetét, hogy a fenntarthatóságra nevelés, a környezetpedagógia, tágabban a neveléstudomány és a természettudományok együttesét is rendszerszerűen mutassa be, jól láttatva, hogy az emberi személyiség kibontakoztatása, a nevelés és a képzés, az ember, a társadalom és a környezet kapcsolatai csakis rendszerben, kölcsönhatásaik minél alaposabb megismerésével értelmezhetők.

Ha abból a szempontból közelítünk Lükő István új kötetéhez, hogy abban a már említett neveléstörténeti, didaktikai és (nevelés)filozófiai gondolatok mellett a pedagógiának még mely részdiszciplínáit találhatjuk meg, akkor kiemelhetjük a pedagógiai antropológiát, a mérés és értékelés területét, a tankönyv- és tantervkutatásokat, a digitális pedagógiát, az oktatástechnológiát és a médiapedagógiát. Jó példa tehát ez a mű arra vonatkozóan, hogy hogyan lehet egy tudományterületet, jelen esetben a neveléstudományt tudatos írói-kutatói törekvéssel, átfogó módon művelni. A könyv ugyanakkor arra is jó példát nyújt, hogy miként lehet egymással kapcsolatba hozni, egymásra hatásaiban vizsgálni a különböző tudományokat, a pedagógiával együtt a kibernetikát, az ökológiát-humánökológiát, a szociológiát, a mérnöki területeket, kiemelten is ezek közül az erdészettudományi ismereteket.

Ismertetésem végén szeretnék ismételtelen visszakanyarodni a mű főcímére, arra, hogy mi is a „remény pedagógiája”, és hogyan léphet ez a pesszimista, a szerző által „katasztrófapedagógiának” nevezett jelenség helyébe. A szerző minderről művében ezt írja: „*Mit tehet az intézményes nevelés, az iskolán kívüli „nevelés” (oktatás), a tudatformálás a környezet állapotának, egészségünk megóvása, javítása érdekében? Lehet-e ’reménykedni’ valamilyen? Lehet-e számítani az iskola, a nevelés, a személyiség formálása, fejlesztése terén?*” Kérdéseire a választ sokrétűen, rendszerszemlélettel, a környezet- és erdőpedagógia területéről vett „jógyakorlatok”, módszertani eljárások említésével adja meg. A reformpedagógiák nemzetközi szinten egyik legismertebb, világszerte nagy hatását gondolkodója, a brazil *Paulo Freire* 1992-ben ugyancsak *A remény pedagógiája*

címmel¹ írt (eredetileg portugál nyelven) egy fontos könyvet, amely a társadalmi igazságosságról, a jóléttől megfosztott nemzedékek nevelésének fontosságáról szól. Lükő István új könyve más, de nem kisebb horderejű témát taglal, kapaszkodót nyújtva ahhoz, hogy miként lehet környezettudatoságra, az élőlények és élőhelyek, az egész bolygó védelmére, szeretetére és tiszteletére nevelni a felnövekvő generációkat. Freire könyve úgy nyújt világszerte felhasználható pedagógiai modellt, hogy közben visszatükrözi saját, szűkebb környezetének, a nagyon összetett, nagyon sokszínű Dél-Amerikának/Brazíliának a problémáit és ezek lehetséges megoldásait. Lükő István kötete – a néhai brazil szerző művéhez hasonlóan – világszinten és nemzeti kereteink között is értelmezhető és használható, és összegzésként szeretném kiemelni, hogy ez a mű nem csupán az ő felkészültségét, az ő egész életművét és életfilozófiáját jeleníti meg, hanem – tágabban – dicséri azokat a pedagógiai és más tudományterületekhez kapcsolódó erőfeszítéseket és törekvéseket is, amelyek a Soproni Egyetemen és annak jogelőd intézményeiben bontakoztak ki és kerültek kimunkálásra. Így ez a könyv egyfajta esszenciája a soproni környezet- és erdőpedagógia műhelye gazdag eredményeinek, és a szerző úgy emeli metaszintre a saját modelljét, hogy az általa kibontott „remény pedagógiájának” fáján a gyökerek és a levelek jó része soproni. Bemutatásom végén a nevelés erejébe és a környezetpedagógiába vetett erős hitet, a remény pedagógiájának művelését kívánom minden kedves leendő olvasónak!

Irodalom

- Bábosik István (2020): *A konstruktív életvezetés pedagógiája és iskolája*. Eötvös József Könyvkiadó, Budapest.
- Freire, Paulo (1994): *Pedagogy of Hope: Reliving Pedagogy of the Oppressed*. Continuum, New York.
- Freire, Paulo (2024): *Az elnyomottak pedagógiája*. Bázis Könyvek. Lukács Laura fordítása. Open Books, Budapest.
- Gloviczki Zoltán (2020): Idő-szerű recenzió. *Új Pedagógiai Szemle*, **70**. 9–10. sz. 117–123.
- Kéri Katalin (2005): Átpillantását vágyva az egésznek – Adalékok az enciklopédikus gondolkodás korai történetéhez. *Neveléstörténet*, **2**. 3–4. sz. 80–95.
- Lányi András (1990): Ökológia és ökonómia. *Liget*, **2**. sz. 42–48. <https://ligetmuhely.com/liget/lanyi-andras-okologia-es-okonomia/> (2025.06.10.)
- Lorenz, Konrad (1973): *A civilizált emberiség nyolc halálos bűne*. Helikon, Budapest.
- Mészáros György (2024): Senki sem szabadul föl egyedül. A brazil filozófus, aki forradalmi pedagógiájával ma is inspirál. *Mérce*. <https://merce.hu/2024/10/30/senki-sem-szabadul-fol-egyedul/> (2025.06.10.)
- Zsolnai József (1996): *Bevezetés a pedagógiai gondolkodásba*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.

¹ Freire életművéről, pedagógiájáról magyarul l. pl.: Paulo Freire (2024): *Az elnyomottak pedagógiája*. Mészáros György (2024): *Senki sem szabadul föl egyedül*. A brazil filozófus, aki forradalmi pedagógiájával ma is inspirál. Gloviczki Zoltán (2020): *Idő-szerű recenzió* stb.